

Такім чынам, друкаваныя і аўдыявізуальныя рэкламныя тэксты вызначаюцца як агульнымі рысамі, так пэўнымі адрозненнямі і ў жанравых, і ў стылістычных адносінах. Рэдактарам рэкламы можна параіць больш пільна сачыць за тым, каб літаратурныя нормы не парашуліся без падставы, а стылістычныя сродкі не стваралі ўражанне маўленчай беднасці.

Літаратура

1. Цікоцкі, А. М. Стылістыка газетных жанраў: Дапаможнік. Мінск, 2003.

РЕДАКТАРСКАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ ІВАНА ФЁДАРАВА

М. А. Дарашкевіч

Імя друкара Івана Фёдарова добра вядома не толькі ў нашай краіне, але і за яе межамі. Яго дзейнасць стала пачаткам новага перыяду ў культурным жыцці рускага народа, у 1564 годзе І. Фёдараў падараваў Расіі першую друкаваную кнігу – Апостал. Украінцы таксама называюць асветніка першадрукаром. Ён заснаваў друкарні ў Львове і Астрозе, выдаў першы буквар, што доўгі час быў адзіным узорам падручніка кірыліцкага шрыфта. Пры ўсіх гэтых заслугах не менш пачэснай з’яўляецца тая роля, якую адыграў Іван Фёдараў у захаванні нацыянальнай беларускай культуры. Ён працягнуў традыцыі, закладзеныя Францыскам Скарынам. Акрамя таго, выдавец давёў да канца распачатую славытым першадрукаром Беларусі справу: апублікаваў поўны пераклад Бібліі. Мы лічым, што той значны ўплыў, які І. Фёдараў аказаў на развіццё нашага кнігадрукавання, можна патлумачыць беларускім паходжаннем друкара. Нягледзячы на тое, што дакладнае месца нараджэння Івана Фёдарова дагэтуль даследчыкам не вядома, шматлікія факты даказваюць выказаную вышэй думку.

Так, у выданнях, надрукаваных у Заблудаве, Львове і Астрозе, асветнік называў сябе «Іван Федоровичь Москвитин», «Иван Федоров сын Москвитин», «Іванн Федоровичь друкаръ Москвитин». Як адзначаецца ў энцыклапедыі «Іван Фёдараў і яго эпоха», прозвішча «Москвитин» не абавязкова паказвае на паходжанне яго ўласніка з Масквы. Гэта можа быць старажытнаруское ўласнае імя. А Масквіціных у Вялікім Княстве Літоўскім жыло нямала. Калі дапускаць, што прозвішча выдаўца ўсё ж такі Фёдараў, то на гэты конт ёсць меркаванне вучонага І. Лявіцкага, які адносіў друкара да славутага ў ВКЛ шляхецкага роду Фёдаравічаў [4, с. 39–40]. Былі спробы вызначыць паходжанне І. Фёдарова зыходзячы з геральдычнай трактоўкі яго друкарскага знака. Па меркаванні У. Лукомскага, герб «Шрэнява», якім

карыстаўся асветнік, належаў беларускаму роду Рагоза [3, с. 322–323]. Некаторыя навукоўцы сцвярджаюць, што Іван Фёдараў вучыўся ў Кракаўскім універсітэце. А. Лявіцка-Камінска звяртае ўвагу на запіс ва ўніверсітэцкай метрыцы: «Іван сын Фёдара з Піткавічаў». У той час існавала тры вёскі Піткавічы, і ўсе яны знаходзіліся на тэрыторыі сучаснай Беларусі. Даследчык Я. Неміроўскі так кажа пра згаданы выпадак: «Калі атаясамліваць Івана Фёдарава з Іванам сынам Фёдара з Піткавічаў, даводзіцца прызнаць беларускае паходжанне друкара» [5, с. 6–10]. Гэта версія тлумачыць і хуткі пераезд Івана Фёдарава з Пятром Мсціслаўцам у Заблудава (ВКЛ). Пакінуўшы з-за ганенняў Маскву, друкары проста вярнуліся дадому. Прыведзеныя факты даюць падставу з вялікай імавернасцю лічыць Фёдарава беларусам, і, хоць выдавец друкаваў кнігі на царкоўнаславянскай мове, прыналежнасць да беларускай нацыі наклала адбітак на ўсю яго дзейнасць.

Рэдактарская праца І. Фёдарава (падрыхтоўка кніг, падбор шрыфтоў, малюнкаў, напісанне прадмоў і пасляслоўяў, праца над тэкстам, мовай і стылем) вялася каля дзесяці гадоў. Друкар быў цалкам адданы справе свайго жыцця. Гэта пацвярджае адказ, які даў Фёдараў на прапанову гетмана ВКЛ Рыгора Хадкевіча пакінуць кнігадрукаванне і заняцца хлебаробствам: *«...не маю я права ні ворывам, ні сеяннем насення скарачаць час майго жыцця, бо замест плуга я валодаю прыладамі ручной працы, а замест збожжжа павінен сеяць зерне духоўнае на сусвету і ўсім на чыну раздаваць духоўны пажытак»* (перакл. – М.А.) [6, с. 235]. Кнігі, што друкаваў Іван Фёдараў, у асноўным былі патрэбны для богаслужбовага ўжытку. Рыхтуючы тэксты, друкар зыходзіў не толькі з іх царкоўнага прызначэння, але і з таго, што яны мелі навучальныя мэты. Таму І. Фёдараў імкнуўся зрабіць выданні зразумелымі і зручнымі для чытання ў царкве, а таксама для выкарыстання іх у побыце. З гэтай прычыны выдавец, захоўваючы кананічнасць і святасць успрымання кніг, выпраўляў тэкст, змяняючы цяжкія для разумення і ўстарэлыя словы і звароты на зразумелыя і агульнаўжывальныя.

Рэдактарская праца друкара над тэкстам больш падрабязна вывучана на прыкладзе Апостала 1564 г., які Іван Фёдараў выдаў разам з Пятром Мсціслаўцам. І гэта невыпадкова, бо праўкі сустракаюцца тут амаль на кожнай старонцы. Даследчык Р. Каляда параўнаў друкаваны тэкст Апостала з 42 рукапіснымі спісамі і зрабіў наступныя высновы:

- тэкст дапоўнены ўстаўкамі, якія не сустракаюцца ў рукапісных варыянтах (хутчэй за ўсё, яны запазычаны з крыніцы, што да нас не дайшла);
- выпраўлены скажэнні ў змесце рукапісных Апосталаў;

- прыбраны незразумелыя грэцкія словы і заменены на ўласныя, а таксама, наадварот, адноўлены ўдала ўжытыя грэцызмы;
- ліквідаваны ўстарэлыя выказванні і звароты;
- зменена арфаграфія, якая ў друкаваным тэксе адпавядае вымаўленню [1, с. 228–229].

У друкаваным Апостале, адзначае Р. Каляда, найперш вылучаюцца дадаткі сэнсавага плану. Напрыклад, у спісах знаходзім: *«Аз есмь Иисус, его же ты гониши; но встани и вниди в град»*. У Фёдарова: *«Аз есмь Иисус, его же ты гониши. Жестоко ти есть противу рожну прати. Трепещи же и ужасаем глаголю: Господи, что ми хощеши творити. И гоподь рече к нему: Встани...»*. На наш погляд, гэта вялікая ўстаўка робіць тэкст больш зразумелым для чытача, прынамсі, простая мова ў Апостале павялічвае мастацкасць твора, стварае яркі, пераканальны вобраз.

Часам І. Фёдарав уносіў праўкі, якія амаль цалкам змянялі сэнс выраза ці сказа. Р. Каляда вылучае такую фразу ў рукапісах: *«Да смертию разрушитъ дръжаву имущаго смерти, сиречь диавола»*. А вось, як яна гучыць у Івана Фёдарова: *«Да смертию упразнит имущаго державу смерти...»* [1, с. 230]. Гэта значыць, што рэдактар Апостала разумеў, што знішчыць трэба самога д'ябла, а не толькі яго дзяржаву, і перадаў гэта адпаведным чынам.

У рукапісах Апостала ёсць такое месца: *«Посла бог дух сына своего в сердца ваша»*. Выдавец змяняе яго на: *«Посла бог духа сына своего в сердца ваша»* [1, с. 230]. І. Фёдарав папярэджвае магчымую памылку ўспрыняцця назоўніка *дух* як прыдатка да слова *бог*, не *дух-бог сына паслаў*, а *бог паслаў дух сына*.

Каб не парушыць змест і форму рэлігійнага твора, пісцы аднаўлялі нават відавочныя памылкі арыгінала. Так сталася і з тэкстам Апостала. У спісах захоўваецца абпіска: *«Или кто прежде даст ему и не въздасться ему»* [1, с. 230]. Адмоўе **не** тут яўна супярэчыць кантэксту, і Іван Фёдарав памылку выпраўляе, прыбіраючы часціцу.

Рэдактар звяртаў увагу на выпраўленне не толькі зместу, але і формы. К. Накарава адзначае, што Апостал не проста перакладзены «на простую мову». Натуральна, іншамовныя словы з тэксту ліквідаваны, але такіх слоў толькі чатыры. *Макелиа* ад грэцкага *макелон* заменена словам «*торжыще*», *климаты* ад лацінскага *clima* – словам «*страна*», слова «*крадоводя*», няўдалая калька з грэцкага *sylogogon*, – словам «*прельщия*». Назіраўся і адваротны працэс. Рускае слова *състав*, якое па слоўніку мае 18 значэнняў, заменена грэцкім, але агульнаўжывальным ў той час словам «*ипостась*». Шматзначнае слова *съставление* заменена грэцкім «*стихii*».

Было выпраўлена некалькі састарэлых выразаў: слова *пищаль* да XV ст. азначала *свирель*, пазней – *оружие*. У «Апостале» яно заменена на «*сопель*», захаваны яго першапачатковы сэнс. Некаторыя архаізмы ў XVI ст. былі ўжо наогул незразумелыя. Напрыклад, слова *щегы*. У рукапісных спісах існуе некалькі несупадаючых варыянтаў тлумачэння гэтага слова. Друкаваны Апостал прапануе свой – «*кощуны*», што значыць *ведзьмакі* [2, с 27–28]. На нашу думку, праўка замены, якую правёў Іван Фёдараў, зрабіла тэкст больш зразумелым, дзе-нідзе удакладніла сэнс сказаў. Можна не пагадзіцца з К. Накаракавай адносна мовы Апостала, якую даследчыца характарызуе як «непростая». «Непростой» яна можа ўспрымацца чытачом, аднак для XVI ст., мяркуючы паводле правак І. Фёдарава, мова адпавядала тагачаснай норме.

Іван Фёдараў слухна лічыцца адным з першых прафесійных рэдактараў. Ён працягваў лепшыя традыцыі кнігадрукавання на Беларусі. Як рэдактар І. Фёдараў імкнуўся да таго, каб моўныя адзінкі, якія ён выкарыстоўваў, былі агульнадаступнымі. Таму выдавец дадаў у тэкст Апостала жывую народную мову і замяніў незразумелыя словы і выразы.

Разгледжаная намі праца над Апосталам – гэта толькі малая частка ўсёй рэдактарскай дзейнасці друкара. Бясспрэчна, ён разумеў, што такія занятак патрабуе шмат часу і выправіць усе памылкі ў кнігах ён проста не паспее. Таму ў пасляслоўі да Евангелля вучыцельнага Іван Фёдараў прасіў у свайго чытача прабачэння за гэта: «...как не дух святой и не ангел писал, а грешная и тленная рука».

Літаратура

1. Коляда Г. И. Работа Ивана Федорова над текстами Апостола и Часовника и вопрос об уходе его в Литву / ТОДРЛ Института русской литературы АН СССР. М.–Л., 1961. Т. 17.
2. Накорякова К. М. Редакторское мастерство в России XVI–XIX вв. М., 1973.
3. Немировский Е. Л. Возникновение книгопечатания в Москве. Иван Федоров. М., 1964.
4. Немировский Е. Л. Иван Федоров и его эпоха. М., 2007.
5. Немировский Е. Л. Иван Федоров в Белоруссии. М., 1979.
6. Щепкина М. В. Переводы предисловий и послесловий старопечатных книг // У истоков русского книгопечатания. М., 1959. С. 215–264.

ОПЕРАТИВНОСТЬ КАК ВАЖНЕЙШИЙ ФАКТОР В ПОДГОТОВКЕ СПОРТИВНОГО РЕПОРТАЖА

В. А. Зданович

У журналистского спортивного репортажа, подготовленного для передачи в редакцию, могут быть разные критерии: объем, фактура, обяза-